

CLARIFICĂRI ESTETICE STIMULATOARE*

O carte de estetică! Cu semn de exclamație, fiindcă faptul beneficiază în orice caz de privilegiul rarității. Studiul lui Andrei Băleanu răspunde unei nevoi imperioase. Ca să se realizeze vasta acțiune de educare și reeducare a intelectualității artistice în spiritul ideologiei marxist-leniniste, clarificările teoretice, aduse de o estetică științifică, sînt indispensabile. De altfel, izbînzile reputeate în practica artei pe drumul realismului socialist solicită sinteze solid fundamentate, apte să îndrumeze căutările creatoare. Cei care activează în sectorul dramaturgiei și-au manifestat adesea și ei dorința de a citi și debata lucrări de teorie a teatrului, de estetică în general, care să-i călăuzească în încercările lor de creație. Din nefericire, specialiștii în domeniul esteticului, cărora le revine în mare măsură îndeplinirea acestei sarcini, nu se disting prin promptitudine.

Andrei Băleanu s-a încumetat la o muncă anevoioasă. Meritul studiului este deci cu atât mai mare. Tema aleasă ca obiect al cercetării înglobează trăsături esențiale ale esteticii, raportul dintre conținut și formă constituind o problemă-cheie.

Ar fi utilă, cred, o evidențiere a calităților studiului lui Andrei Băleanu, *Conținut și formă în artă*. O astfel de evidențiere ajută la crearea unui climat favorabil apariției altor lucrări de estetică, atât de așteptate de tineretul studios, de oamenii de artă și literatură, de creatorii din sectorul teatrului etc.

În primul rînd, ar trebui subliniată orientarea fermă a cercetării. Autorul evită alunecarea pe laturi minore, secundare, care ar estompa sensul general al tezelor. Accentul este pus hotărît pe aportul marxism-leninismului în elucidarea problemelor conținutului și formei în artă. Reiese convingător uriașa contribuție a clasicilor marxism-leninismului în așezarea esteticii pe baze consecvent științifice. În argumentația sistematică desfășurată, nu se pierde din vedere, în relația dintre fond și formă, primatul conținutului ideo-

logic. E firesc, de aceea, să se insiste asupra necesității delimitării atitudinii scriitorului, asupra necesității partinității comuniste. De la premisele științifice enunțate, se ajunge în mod logic la pledoaria pentru triumful realismului socialist.

Se remarcă, deci, imediat faptul că lucrarea lui Andrei Băleanu ține seama de exigențele actualității. De aci decurge o altă calitate prețioasă. Nu se resimte acea preferință exclusivă pentru abstracțiuni, care contaminează cîteodată pe esteticieni. Desconsiderarea practicii, eliminarea exemplurilor ilustrative ar știrbi înseși criteriile de judecare a artei pe care le promovează autorul. Cartea lui Băleanu este împinzită cu numeroase referințe concrete, din cele mai diverse sectoare ale artei. Se fac de multe ori și referințe la dramaturgie, piese ca *Ziaristii* de Al. Mirodar, *Citadela sfărîmată* de Horia Lovinescu fiind citate pe larg.

Este regretabil însă faptul că nu întotdeauna exemplificările depășesc o anumită caracterizare de suprafață. Ne-ar fi interesat o demonstrație mai analitică a unității conținutului și formei într-o operă anumită a artei noi. Noțiunea de idee artistică, însemnat termen în deslușirea problemelor, s-ar fi cerut expusă în parralele concludente, arătînd diferența de conținut între *Desculț* de Zaharia Stancu, *Bijuterii de familie* de Petru Dumitriu, tabloul *1907* de Octav Băncilă și filmul *Ciulinii Bărăganului* (pag. 84).

Andrei Băleanu se mulțumește cu constatarea enunțată general: „Fiecare autor a tratat însă această temă (răscoala din 1907) în lumina unei idei artistice proprii”. De aci înainte, abia ar fi fost potrivit un efort de analiză comparativă.

Observînd aspectul actual al cercetării, trebuie să relevăm și spiritul combativ în care sînt tratate problemele esteticii contemporane. Se desfășoară continuu o polemică deschisă cu tezele idealiste reacționare. Ceea ce caracterizează această dispută principală, este și atenția acordată argumentelor. Nu se renunță la forța demonstrației în favoarea sentințelor definitive. De aceea, descalificarea curențelor decadente devine o consecință de netăgăduit a argumentației. În lucrarea *Conținut și formă în artă* se face astfel o demascare convingătoare a descompunerii artei burgheze contemporane, care

* Andrei Băleanu, *Conținut și formă în artă*, Editura Științifică, București 1959.

neagă conținutul social, propovăduiește autonomia formei și degradează noțiunea de frumos. În special modernismul, ca principală manifestare a artei burgheze contemporane, este supus unei disecții năucitoare.

Apărind puritatea estetică marxist-leniniste, Andrei Băleanu avertizează asupra pericolului revizionismului. Caracterul militant al lucrării se întrevede mai ales în lupta consecventă împotriva tezelor diversioniste, care denaturează esența marxismului. Revizionistii caută să golească arta de conținut, de tendința socială care o însuflețește. Scopurile politice ale acestor teorii sînt clare: anularea sensului progresist al artei, discreditarea ideii superiorității artei sovietice realist-socialiste, față de arta burgheză contemporană. Evazionismul, apolitismul, reprezintă de fapt o formă de propovăduire a unei arte antipopulare, anti-sociale. Criticînd afirmațiile emise de I. Vidmar (Iugoslavia), Andrei Băleanu reliefează importanța concepției ideologice în artă și a atașamentului față de forțele sociale-înaintate.

Pe acest tărîm al combaterii esteticii retrograde, cartea ar fi putut cîștiga încă în profunzime. Prezentarea istorică a concepțiilor idealiste, în mod necesar concentrată într-un spațiu limitat, rămîne la un moment dat prea schematică, cu rezumări simplificatoare. În general, teoriile estetice ale idealștilor romîni (Titu Maiorescu, Mihail Dragomirescu, Eugen Lovinescu, Paul Zarifopol etc.) sînt extrem de fragmentat menționate, fără o evaluare critică adîncă. O reconsiderare intransigentă ar fi dat un fundament mai trainic luptei împotriva recidivelor actuale ale formalismului.

Andrei Băleanu înțelege răspîndirea teoriilor estetice ca o misiune actuală și combativă. De aceea, ideile principale sînt expuse cu limpezime, probleme complicate devenind accesibile unor cercuri largi de cititori. Din dorința clarității, chestiunile dificile nu sînt însă de obicei evitate sau deformate prin condensare. Caracterul complex al artei este mereu subliniat. Necesități metodologice obligă la compartimentare, dar autorul nu omite unitatea procesului artistic și refuză fărîmițarea didacticistă.

Este de remarcat că autorul nu ezită să-și rostască părerea și în probleme

controversate, pe care estetica nu le-a soluționat încă pînă la capăt. Specificul reflectării artistice, noțiunea de conținut artistic, cu diferențierile față de celelalte domenii ale ideologiei, contradicțiile între conținut și formă în opera de artă sînt dezbătute minuțios în lucrarea lui Andrei Băleanu. Cu probitate, autorul reproduce tezele în discuție și-și susține argumentat punctul de vedere. În special în problema specificului ideii artistice (care nu poate ignora individualitatea fenomenului), Andrei Băleanu se situează pe poziții avansate, creatoare. Autorul este la curent cu discuțiile purtate în presa romînă de specialitate și ia atitudine în fața diferitelor opinii enunțate.

Pentru a conferi cercetării sale un cîmp de aplicație mai bogat, Andrei Băleanu se ocupă detaliat și de trăsăturile formei artistice, analizînd separat aspecte particulare, cum ar fi, de pildă, rolul convenției în teatru. Aici se dezvoltă interesante observații cu privire la sensul realist al convenției. Se arată utilitatea luptei împotriva convenției rutiniere, neadaptată conținutului, sau împotriva acelei convenții care este folosită ca un scop în sine, fără a sluji unei idei artistice. Aspectele formei artistice nu sînt cercetate independent de orientarea ideologică, de conținut. Andrei Băleanu scrie: „Motivul principal pentru care sistemul lui Stanislavski, înțeles în adevăratul său spirit, nu poate duce la închistare și rutină, este acela că el respinge falsele inovații exterioare, formele goale folosite de dramaturgul modei și al „originalității“ ieftine, artificiile scenice lipsite de o justificare ideologico-artistice. Stanislavski a înțeles că noua-tea în teatru pornește de la dramaturgie, de la actualitatea textului dramatic“.

Stimularea căutărilor îndrăznețe în teatru, fără a rătăci departe de direcția ideologică justă, depinde și de siguranța cunoștințelor estetice. De aceea, publicarea unor lucrări de acest gen trebuie salutată cu căldură. Sperăm că în general lucrări de estetică, de teoria artei și literaturii, de critică literară sau dramatică vor fi inițiate cu mai mult interes de către edituri. Este o necesitate a frontului nostru artistic, care nu trebuie subestimată.

S. Damian

